

СТАНОВИЩЕ

на д-р *Костадин Рабаджиев*, професор по Класическа археология в Катедрата по Археология, Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, член на Научно жури със заповед № РД 38-371/ 04.06.2018 г. на г-н Ректора на СУ,

относно: дисертацията на *Калоян Веселинов Праматаров* за получаване на образователната и научна степен „доктор“, на тема: *Извънградски некрополи в провинция Тракия през (I–III в.)*, научен ръководител: доц. д-р Румяна Георгиева (ИБЦТ при БАН), предложена за защита в Катедрата по Археология към СУ „Св. Климент Охридски“.

Предложеният за защита труд се състои от три части: Текст, Каталог и Приложения. Текстът е структуриран в Увод, пет глави и Заключение, в края е приложена Библиография (453 стр.). Каталогът е в две части: каталог на могилените некрополи и каталог на плоските некрополи (всичко 225 кат. номера). В Приложението са включени карти (25); диаграми (6) и албум с илюстративен материал, подреден в графи, сходни със структурата на анализа им в теста на дисертацията (всичко 99 фиг.).

Темата за погребалните практики на траките често е била в ползрението на изследователите, но пък некрополите от римската епоха, с малки изключения, са останали встрани от този интерес за десетилетията след защитената от Л. Гетов дисертация в обхвата на българските земи. Затова и наченатото от Калоян Праматаров е навременно, за да обобщи натрупаната в годините информация от проучвани некрополи и отделни могили. Зададеният критерий за извънградски некрополи е обоснован логично, макар да ми се струва, че фразеологично по-правилно би било „неградски“ некрополи, тъй като и градските са извън градовете, като древна традиция и норма от началната история на гръцките полиси. Наложеното ограничаване е пътят към обемната информация, обхваната в анализа, но пък и ограничава възможностите за интерпретация в сравнението с градските некрополи. Хронологическият обхват е обоснован с включения по необходимост 4. век, както и териториалният в границите на римската провинция.

Така темата на докторската теза бих определил като дисертабилна, към която младият колега е подхождал отговорно, с желание да постигне своя прочит на археологическите комплекси в анализа на артефакти и ситуации. Тя е трудна в обемния и сложен анализ, който той си е поставил като изследователска цел, затова пък високите цели са мерило за възможностите на проучвателя, а началото за Калоян Праматаров е обещаващо.

Структурата е рационално организирана и конкретна. В увода са очертани измеренията на темата в хронологическите и териториални рамки, поставени са целите и задачите на изследването, очертани са прилаганите методи и използваните термини. Първа глава е историографска с преглед на археологическите проучвания в хронологически порядък, но за да не се изгуби акцентът в дългото изреждане, данните за некрополите би могло да е част от каталожната информация, а дискусиата да синтезира еволюцията на идеи в интерпретацията на древното тракийско общество. Втора глава е исторически очерк за провинция Тракия, необходим за темата, но пък имам усещането, че измества акцента на изследването, защото анализът е твърде задълбочен и обемен, особено в неговата първа част, посветена на установяването на римската власт в тракийските земи (#2.1), без това да е сред задачите на анализа. Затова пък във втората част (#2.2) е необходимият преглед на дискусиата за границите на провинцията, за административната ѝ уредба и урбанизация, но най-вече в анализа на социалната структура (#2.2.6), което е добра основа за тълкуване на данните от некрополите. С третата глава, посветена на могилните некрополи, започва и същинският анализ, твърде мащабен и включва възможните подходи към събраната информация – от териториално разпространение на некрополите на картата на провинцията, до предпочитаните географски условия в тяхното ситуиране и организацията на могили в неговите рамки. Следващата стъпка е анализ на могилния насип, неговото изграждане, както и на градените в него съоръжения; на гробовете в сложната картина от типове и варианти, на тяхното ситуиране в насипа на могилата, на начина на погребване, където освен инхумация и кремация, са разгледани примери на отклонение от обичайните практики (#3.5.3.3). Следва анализ на гробния инвентар по типове предмети, като стремежът е бил така да се очертаят социалните измерения на поставяните до

покойника предмети, в края е дискутирано и отражението на пола и възрастта на покойниците в погребалния обред. Четвърта глава е посветена на плоските некрополи като анализът в нея е подчинен на същия ред както при могилните, макар те да са доста по малобройни. Това е дало възможност за съпоставимост на резултатите в обобщаване на картината, което е постигнато в последната пета глава. Акцент в нея е стремежът да се разграничат традиционните практики на траките от импортни идеи, които проникват с включването на земите като провинция на Римската империя. В руслото на тези процеси е дискутиран и въпросът за богатите погребения като традиция на аристократичния елит, която отшумява в 3. век, със социалните промени в империята, сравнен със сходни процеси в другите балкански провинции. Последна е дискутирана връзката „некропол-селище“, за да се постави въпросът за селищната атрибуция на некрополите.

Препоръки: Темите в археологията на смъртта изискват сложен прочит, налагат обемен и труден анализ, който обичайно поражда разминавания в тълкуването на ситуации и процеси. Така не бих приел интерпретацията на конното божество на траките като традиционна религиозна представа (стр. 329). Анализът на паметниците от елинистическата и късноелинистическата епоха не подсказва приемственост с паметниците от римската епоха. Още повече в тракийската религиозна практика не е регистрирано поднасяне на образни дарове на боговете върху предмети, които нямат утилитарна функция. Известните ни каменни оброчи с образи на конници са от елински светилища в околностите на апойкиите, а сходни с тях откриваме в тракийското пространство едва през римската епоха, но като нова идея. Също не бих се съгласил, че намаляването на луксозните предмети в богатите гробове след средата на 2. век, както и тяхното изчезване след 30-те години на 3. век, може да се тълкува като проява на икономически и политически процеси, довели до промени в социалната структура на тракийското общество (стр. 342). Всъщност дори и да е вярно, връзката не е така директна, защото наблюдения в друга среда и време обвързват „обедняването“ на гробните комплекси със стабилизационни процеси в социума, за разлика от пищните погребения, които често подсказват демонстрация на престиж като израз на криза в легитимацията на елита (виж: I. Morris 1996, Death-

Ritual and Social Structure in Classical Antiquity. Cambridge University Press, 25-28). Като пропуск бих посочил и отсъствието на дискусия за ясно доловимия преход от кремация към инхумация, който е интерпретиран като скрита християнизация на местното население във времето след средата на 3. век (Л. Гетов, Погребални обичаи и гробни съоръжения у траките през римската епоха. – Археология, 12, 1970, №1, 8). Също бих уточнил, че споменатите мъже в релефно изображение върху пластина от моголен гроб край Пловдив (Приложение 3.5, фиг. 71), всъщност са Херкулес и имп. Каракала в украсата на кола (вж. публикации на д-р М. Райчева).

Научните приноси: Приложеният списък на приносите коректно представя свършеното от докторанта. Истинският принос на написаното, поне аз бих открил в авторския стремеж да осмисли процеси и артефакти в търсенето на тънкия баланс между традиция и нови идеи, но и да потърси измеренията на това в динамиката на социалните процеси. Така в ръцете ни е един осмислен текст на автор, който си е поставил амбициозни цели, а тук мога да споделя и мнението си, че ги е изпълнил. В бъдеще бих препоръчал публикуването на докторската теза, но и очакването ми, че трудният и обемен анализ ще бъде увенчан и с опит за реконструкция на представите на траките за Отвъдното от времето на тяхното включване в Римската империя. Съзнавам, че мястото на тази дискусия не е в този текст, който наистина надхвърля изискванията към докторската теза. Но виждам и възможностите на Калоян Праматаров за подобно начинание, той е извървял трудния път към този прочит в анализа на материалните следи от погребалните обреди, остава да потърси и отговора на вълнуващия въпрос за смисъла на действията и изпращаните в отвъдното предмети.

* * *

Авторефератът е написан съгласно изискванията и отразява отчетливо структурата и достиженията на дисертационния труд. Каталогът е прилежно оформен, с формализирана информация. Карти, диаграми и образи подпомагат анализа и илюстрират идеите на автора. Списъкът с публикациите по темата на дисертацията включва 2 статии и двете в утвърдени научни издания. Работата е написана на добър език, изказът е конкретен и професионален.

В заключение бих подчертал приносния характер на дисертацията, задълбоченият анализ на дискутираните процеси в ситуации и предмети, добрата осведоменост за тяхната археологическа среда и за сходните процеси в Империята и нейния балкански ареал, както и на литературата по проблемите, които те поставят. А това е и основанието ми да гласувам положително за присъждане на образователната и научна степен **доктор** на **Калоян Веселинов Праматаров** за неговата дисертация: *Извънградски некрополи в провинция Тракия през (I–III в.)*.

15 август, 2018 г.

С уважение:

Костадин Рабаджиев